

فیش منبر، عبدالعظیم حسنی؛ آبروی ری / بخش سوم

نه - سبب وفات

بر پایه گزارش نجاشی و صاحب بن عبّاد، حضرت عبدالعظیم علیه السلام بر اثر بیماری و به مرگ طبیعی از دنیا رفته است. 37 هنگامی که بدن شریفش را برای غسل دادن برهنه کردند، در جیب ایشان ورقه ای یافت شد که در آن، نسب ایشان تا امیرمؤمنان علی علیه السلام نوشته شده بود. 38

لیکن در کتاب «الشجره المبارکه» درباره سبب وفات حضرت عبدالعظیم علیه السلام آمده است: «قُتِلَ بِالرِّيِّ وَ مَشْهَدَهُ بِهِ اِمْرًا مَعْرُوفٌ وَ مَشْهُورٌ». 39

حضرت عبدالعظیم در ری کشته شده و مزار او در آن جا معروف و مشهور است. همچنین در کتاب «المنتخب طریحی» آمده است:

قیل: و ممن دفن حیا من الطالبین عبدالعظیم الحسنی بالری. 40

گفته شده از جمله کسانی که از خاندان علی بن ابی طالب زنده به گور شده، عبدالعظیم حسنی در ری است.

در گزارش دیگری به کتاب مشجرت ابن معیه، نسبت داده شده که ایشان را با زهر، به شهادت رسانده اند. 41

درباره گزارش های یاد شده، چند نکته در خور توجه است:

گزارش صاحب بن عبّاد و نجاشی، معتبر و مربوط به قرن چهارم و پنجم هجری است. بنابراین در تعارض با گزارش های متأخر، بر آنها تقدم دارد.

گزارش های یاد شده نشان می دهند که ظاهراً تا قرن پنجم هجری، موضوع شهادت حضرت عبدالعظیم مطرح نبوده است، وگرنه در این گزارش ها به آن اشاره می شد.

در صورتی که بتوانیم بر گزارش کتاب الشجره المبارکه اعتماد کنیم، جمع میان این گزارش و گزارش مشجرت ابن معیه و نیز گزارش منابع معتبر یاد شده، این است که ایشان بر اثر مسموم شدن، بیمار شده و به شهادت رسیده است.

با عنایت به پیشینه خانوادگی حضرت عبدالعظیم علیه السلام و قیام علویان در طبرستان، در صورتی که زمامداران فاسد بنی عباس از مخفیگاه ایشان در ری آگاه می شدند، قطعاً ایشان را به شهادت می رساندند، و بعید نیست بر اثر کثرت رفت و آمد با ایشان در مدّت حضورشان در ری، به این موضوع پی برده باشند.

تشبیه زیارت حضرت عبدالعظیم علیه السلام به زیارت امام حسین علیه السلام می تواند قرینه ای بر شهادت ایشان باشد.

بنابراین، هر چند دلیل قاطعی بر شهادت حضرت عبدالعظیم در دست نیست، دلیل محکمی بر نفی شهادت ایشان نیز وجود ندارد؛ بلکه با توجه به نکته سوم، چهارم و پنجم، پذیرفتن اصل شهادت بعید نیست.

ده - مدفن حضرت عبدالعظیم علیه السلام با اشاره پیامبر صلی الله علیه و آله

بر پایه گزارش صاحب بن عبّاد (326 - 385 ق)، 42 شب وفات حضرت عبدالعظیم علیه السلام یکی از شیعیان ری در عالم رؤیا، پیامبر خدا صلی الله علیه و آله را دید که به او فرمودند: «مردی از فرزندان مرا فردا از سکه الموالی می آورند و در باغ عبدالجبار بن عبدالوهاب، در کنار درخت سیب، دفن خواهند کرد.» آن شخص نزد صاحب باغ رفت تا آن درخت و مکان آن را بخرد. صاحب باغ به او گفت: این درخت و مکانش را برای چه می خواهی؟ او ماجرای رؤیای خود را بازگو کرد. صاحب باغ گفت: من هم چنین خوابی دیده ام و بدین جهت، محل این درخت و همه این باغ را وقف سادات و شیعیان کرده ام که اموات خود را در آن دفن کنند. 43

پی نوشت:

- 1 . رجال النجاشی: ج 2، ص 67، ش 651.
- 2 . ر.ک: معجم رجال الحدیث: ج 10، ص 46، ش 6580.
- 3 . منتقله الطالبیه: ص 157 به نقل از: شناخت نامه حضرت عبدالعظیم حسنی(علیه السلام) و شهرری : مجموعه مقالات چاپ شده: ص 72 (مقاله «آشنایی با حضرت عبدالعظیم(علیه السلام) و مصادر شرح حال او»، رضا استادی)، مهاجران آل ابوطالب: ص 235.
- 4 . ر.ک: سرّ السلسله العلویة: ص 24، عمده الطالب: ص 94، مجموعه مقالات کنگره حضرت عبدالعظیم(علیه السلام): ج 3، ص 50 (مقاله « بررسی کلی روایات حضرت عبدالعظیم حسنی(علیه السلام)»، محمد کاظم رحمان ستایش).
- 5 . ر.ک: مجموعه مقالات کنگره حضرت عبدالعظیم(علیه السلام): ج 3، ص 50 (مقاله «بررسی کلی روایات حضرت عبدالعظیم حسنی(علیه السلام)»، محمد کاظم رحمان ستایش).
- 6 . ر.ک: عمده الطالب: ص 93 و 70.
- 7 . سرّ السلسله العلویة: ص 22، عمده الطالب: ص 70 و 94.
- 8 . تاریخ اسلام، ذهبی: ج 13، ص 414.
- 9 . سرّ السلسله العلویة: ص 21، عمده الطالب: ص 70.

- 10 . ر.ک: الإرشاد: ج 2، ص 21.
- 11 . سرّ السلسله العلویة: ص 22، عمده الطالب، ص 69، قول 90 و 95 سالگی هم گفته شده است.
- 12 . سرّ السلسله العلویة: ص 20.
- 13 . از مرحوم شیخ رجبعلی نکوگویان (خیاط) نقل شده است که حضرت عبدالعظیم را در عالم معنا زیارت می کند و از او می پرسد: از کجا به این مقام رسیدید؟ ایشان پاسخ می دهد: «از راه احسان به خلق. از قرآن، نسخه برداری می کردم و آن نسخه ها را در اختیار مردمی که طالب آنها بودند، می گذاشتم و دستمزد ناچیزی نصیبم می شد که آن را احسان می کردم.» (ر.ک: کیمیای محبت: ص 210 نیز، ر.ک: همان، فصل هفتم «احسان اولیای خدا»).
- 14 . در گذشته، در عرف عامه مردم، کلمه «شاه» در بسیاری از موارد، به نشانه تجلیل و احترام به کار می رفت. به امیر مؤمنان علی (علیه السلام)، «شاه مردان» و به امام حسین (علیه السلام) «شاه شهید» یا «شاه شهیدان» می گفتند. درباره حضرت عبدالعظیم - (علیه السلام) - این کلمه در کتاب های سده سیزدهم و چهاردهم هجری - نه کتاب های قبل از آن - دیده می شود و این کلمه، جزو نام ایشان نیست. (ر.ک: شناخت نامه حضرت عبدالعظیم حسنی (علیه السلام) و شهرری: مجموعه مقالات چاپ شده: ص 73 (مقاله «آشنائی با حضرت عبدالعظیم (علیه السلام) و مصادر شرح حال او»، رضا استادی).
- 15 . ر.ک: مجموعه مقالات کنگره بزرگداشت حضرت عبدالعظیم (علیه السلام): ج 3، ص 181-185 (رساله «عراضة الإخوان: سفرنامه معلّم حبیب آبادی به آستانه حضرت عبدالعظیم و شهرری»، محمد علی معلّم حبیب آبادی).
- 16 . الکافی: ج 1، ص 424، ح 63.
- 17 . ر.ک: معجم رجال الحدیث: ج 19، ص 270، ش 13329.
- 18 . البته نمی توان به این روایت اعتماد کرد (ر.ک: معجم رجال الحدیث: ج 10، ص 49 ش 6580) و بر فرض پذیرش آن، احتمال دارد مقصود از «أبی الحسن»، امام هادی (علیه السلام) باشد و کلمه «الرضا» را راوی یا مستنسخ افزوده باشد.
- 19 . رجال الطوسی: ص 401 ش 5875.
- 20 . شرعة التسمیة: ص 45. باید توجه داشت که براساس روایتی که از امام (علیه السلام) درباره

فضیلت زیارت حضرت عبدالعظیم(علیه السلام) آمده، ایشان در دوران امامت امام هادی(علیه السلام) از دنیا رفته است. بنابراین نمی تواند از اصحاب امام(علیه السلام) و در دوران امامت آن حضرت باشد. این احتمال نیز که ممکن است لقب عسکری برای امام هادی(علیه السلام) هم به کار رفته باشد، شایان تأمل است، چنان که در روایت صدوق در ثواب الاعمال در باره فضیلت زیارت حضرت عبدالعظیم(علیه السلام) ایشان با لقب "عسکری" نامیده شده وهمین امر، موجب شده که تصور کنند حضرت عبدالعظیم از اصحاب فرزند ایشان - که معروف به عسکری است - نیز بوده است.

21 . این رساله در سال 516 ق، به خط یکی از بنی بابویه نگارش یافته است (ر.ک: خاتمه مستدرک الوسائل: ج 4 ص 404 ش 173).

22 . رجال النجاشی: ج 2 ص 66 ش 651.

23 . رجال النجاشی: ج 2 ص 67 ش 651.

24 . الفهرست: ص 193 ش 548.

25 . شناخت نامه حضرت عبدالعظیم حسنی(علیه السلام) و شهرری: مجموعه رساله های خطی و سنگی: ص 21 (رساله «رساله فی فضل عبدالعظیم(علیه السلام) صاحب بن عبّاد»).

26 . ثواب الاعمال: ص 124 ح 1.

27 . برای آشنایی با متن احادیثی که بدانها اشاره شد، ر. ک: دانش نامه امام حسین(علیه السلام): ج 11 (فصل سوم و چهارم از بخش سیزدهم) و برای توضیحات لازم، ر. ک: همان: ج 11 ص 101_111 (پژوهش در باره ارزش زیارت امام حسین(علیه السلام)).

28 . حاشیه الشہید الثانی علی خلاصۃ الأقوال: ص 191 ح 289، مجموعه مقالات کنگره حضرت عبدالعظیم حسنی(علیه السلام): ج 3 ص 42 (مقاله «زیارت حضرت عبدالعظیم حسنی(علیه السلام)»، رضا استادی).

29 . مجموعه مقالات کنگره حضرت عبدالعظیم حسنی(علیه السلام): ج 3 ص 43 (مقاله «زیارت حضرت عبدالعظیم حسنی(علیه السلام)»، رضا استادی).

30 . نگارش ملاً اسماعیل فدایی کزازی (م 1263 ق).

31 . نگارش ملاً محمد باقر کجوری (م 1313 ق).

32 . نگارش محمد ابراهیم کلباسی (م 1362).

- 33 . نگارش مرحوم آیت الله عزیزالله عطاردی .
- 34 . ر.ک: مسند حضرت عبدالعظیم حسنی(علیه السلام) ص 19.
- 35 . شناخت نامه حضرت عبدالعظیم حسنی(علیه السلام) و شهرری: مجموعه رساله های خطّی و سنگی: ص 21 («رسالة فی فضل عبدالعظیم(علیه السلام)»، صاحب بن عبّاد).
- 36 . این مطلب در گزارش نجاشی و صاحب بن عبّاد آمده است.
- 37 . رجال النجاشی: ج 2 ص 67 ش 651، شناخت نامه حضرت عبدالعظیم حسنی(علیه السلام) و شهرری: مجموعه رساله های خطّی و سنگی: ص 22 («رسالة فی فضل عبدالعظیم(علیه السلام)»، صاحب بن عبّاد).
- 38 . ر. ک: همان، ص 11.
- 39 . الشجرة المباركة، فخر رازی (م 606 ق): ص 64 (از منشورات کتاب خانه آیه الله مرعشی).
- 40 . المنتخب، طریحی: ص 7.
- 41 . شناخت نامه حضرت عبدالعظیم حسنی(علیه السلام) و شهرری: مجموعه کتاب ها و رساله ها: ص 141 («زندگانی حضرت عبدالعظیم و امام زادگان مجاور»، محمد رازی شریف).
- 42 . گفتنی است که این گزارش، با اندکی تفاوت در رجال نجاشی (372_450ق) نیز آمده و متن حاضر برگرفته از هر دو منبع است.
- 43 . رجال النجاشی: ج 2 ص 66_67 ش 651؛ شناخت نامه حضرت عبدالعظیم(علیه السلام) و شهرری : مجموعه رساله های خطّی و سنگی: ص 22 (رساله «رسالة فی فضل عبدالعظیم(علیه السلام)»، صاحب بن عبّاد).